

Adatok a Nyíregyházi Művészeti Szabadiskola történetéhez

Papp D. Tibor

A kezdet

Figyelemre méltó az a törekvés, amely megteremtette a háborús kataklizma után nem sokkal a művészetek ápolásának ezt a lokális helikonját. A források – Koroknay Gyula és a levéltári adatok – azt bizonyították, hogy ez a város bízott jövőjében. Belső forrásokból toborzott tehetséges fiatalokat, és a lehetőségekhez képest támogatta őket. Így ír erről Koroknay:

„A szabadiskola

A szabadiskola tulajdonképpen egy képzőművészeti tanfolyam volt a tehetséges munkásparaszt származású fiatalok számára, mely a vidéki hallgatóknak a Béla utcai Bessenyei kollégiumban étkezést, és a műteremben szállást is biztosított. 1946 novemberében, mielőtt a minisztérium szervezettel és költségvetéssel jóváhagyta volna, már a Szt. István utca 2. szám emeletén működött; legtovább a Vay Adám és Véső utca sarkán lévő házban székelt, végül a Luther utcában a Városi Tisztiorvosi Hivatal épületében. Egy évig Ősz Dénes vezette, távozása után Berky Nándor lett az igazgató. Diószegi Balázs korrigált, Szalay Pál tanította az anyagismeretet, művészettörténetet, Makkay László a néprajzot. Főtárgyak a művészeti tárgyak voltak, de a hallgatók közismereti tárgyakat is tanultak, például egy kevés franciát is. A növendékek közül sokan kerültek a Képzőművészeti Főiskolára, és volt év, mikor ott a nem szabadiskolásokat is beszámítva tizennégyen voltak Szabolcsból, annyian, mint az ország egyetlen más megyéjéből sem. És ez azért elgondolkasztató! Meg kell még jegyezni, hogy érettségivel nem rendelkező hallgatók szakérettségit tettek, amennyiben tanári diplomát akartak szerezni.

A szabadiskola volt növendékei közül néhányat megemlítünk: Berecz András főiskolai adjunktus, festőművész, Dániel Reinhold középiskolai tanár; festőművész, Huszár István (Egerben végzett) festőművész, Cs. Nagy András festőművész, Nagy Sándor szobrász, Óvári László festőművész, Pál Gyula főiskolai adjunktus, tanár; festőművész, Palicz József, Soltész Albert, Tóth László, Váci András festőművészek.

1949 őszén a szabadiskola, mint képzőművészeti szakkör működik. Eleinte Berky Nándor vezette, majd Diószegi Balázs, s jelenleg Berecz András vezeti, szervezettel a Megyei Művelődési Központoz van kapcsolva.” (KOROKNAY 1971. 86.)

„Kivonat:

Nyíregyháza megyei város képviselőtestületének 1946. évi november 22-án d.e.10 órakor megtartott rendes közgyűléséről felvett jegyzőkönyvből.

Kgy: 125/1946. sz.-k: 19728/1946. sz.

Tárgy: Magyar Írók és Művészetek megsegítésére Helikon-mozgalom megszervezése.

Véghatározat:

Szabolcsvármegye Nemzeti Bizottsága tárgysorozaton kívül benyújtott javaslatát, melyben a Magyar írók és Művészek megsegítésére ajánlja, hogy az ország többi városaihoz hasonlóan a város egy magyar író, művészt fogadjon örökbe. A képviselőtestület e javaslatot megfelelő előkészítés hiánya miatt leveszi a napirendről, egyben utasítja a kultur ügyosztály vezetőjét, hogy a Magyar helikon-mozgalommal kapcsolatos javaslatot megfelelőképpen előkészítve terjessze a legközelebbi képviselőtestületi közgyűlés elé.

Miről polgármester az iratokkal a kultur ügyosztály vezetője és Szabolcsvármegye Nemzeti Bizottsága jelen véghatározaton értesítetnek.

A kivonat hiteles!

Nyiregyháza, 1946, november 26.

Főjegyző

Kazár János”

(SzSzBMLt. V.B. 77. VII. 223/1946)

A kezdetek gólyáiról tanúskodik az alábbi faksimile forrásban közölt dokumentum. Az aláírások és a nevek magukért beszélnek (Faksimile jelzet nélkül).

Nyiregyháza megyei város képviselőtestületének!

Alulírottak, mint a "Keletmagyarországi Bessenyei György Képzőművészeti Szabadiskola" növendékei tudomására jutottunk annak hogy Nyiregyháza város képviselőtestülete egy művész örökbecfogadását határozta el. Tudomásunk szerint a képviselőtestület határozata az, hogy az örökbecfogadandó művészt a "Helikon-mozgalom" jelöli ki. Azonban nem érezzük biztosítva magunkat afelől, hogy a "Helikon-mozgalom" valében a nyiregyházi és a helybeli kultúráért küzdő művészt jelöl ki. Eszerint feltehető, hogy a nyiregyházi adéfizetők pénze esetleg minden ellenszolgáltatás nélkül egy, a város érdekeit nem képviselő közügyösü dolog, hogy Nyiregyházán megalakult egy súlyos anyagi gondokkal küzdő iskola, amely iskolának a létét az anyagi hiánya veszélyezteti. Ez az iskola a fentnevezett Keletmagyarországi Képzőművészeti iskola. Kétségtelen dolog, hogy ez a szabadiskola is városunk kulturális céljait szolgálja éppen úgy, -vagy még talán jobban- mint egy városunkon kívül élő művész örökbecfogadása. Ha már városunk áldozatot akar hozni a kultúráért, úgy első sorban saját kulturáját támogassa.

Közügyösü dolog, hogy városunknak vannak a kultúráért küzdő művészei és intézményei akik segítségre szorulnak. Ezért arra kérjük a városi képviselőtestületet, hogy helybeli és ittműködő művészt, vagy -ha lehetséges- intézményt fogadjon örökbe. Iskolánkat vezető művészek, és, maga az iskola is olyan helyzetben van, hogy támogatás hiányában az iskola rövidesen kénytelen becsukni kapuit. Mi, az iskola növendékei és esetleg a jövő képzőművészei nagy szomorúsággal tapasztalánk ezt és ezért kérjük a városi képviselőtestületet, hogy a fiatal művészgeneráció kibontakozását fenti kérelmünknek helytadásával is segítse elő.

Tisztelettel:

A képzőművészeti iskola növendékei:

Keabó Julia / Tórcsi József
Jancsó János / Tóth Miklós
Kovács Zoltán / Wainé József
Lőrincz János / Dóth Miklós
Pásztor Miklós / Vári András L.
Reinhold Mihály / Vári Attila
Babják György / János István
Kovács Matild
Tóth Miklós

Szabolcs Vármegye Nemzeti Bizottsága az alábbi javaslatot terjesztette Nyíregyháza város képviselő testülete elé. A javaslatból érződik az a szándék, hogy az országot nem csak testileg, de szellemileg is újjá kell építeni. Külön hangsúlyozandó a koalícióra való hivatkozás! Akkor még volt!

Költői megfogalmazás az „örökbefogadás” kifejezés, talán a háború árvái sugallták.

„Szabolcs Vármegye Nemzeti Bizottságától.

Nyíregyháza Megyei Város Képviselő Testületének Ülésére készült

Javaslat

A Magyar írók és művészek megsegítésére javasoljuk, hogy Nyíregyháza megyei város az ország többi városihoz hasonlóan egy magyar író, művészt fogadjon örökbe.

...Így jött létre a magyar Helikon mozgalom, amely a magyar művészek, írók megsegítésére törekszik oly módon, hogy a városok örökbe fogadnak egy vagy több író, vagy művészt, akiket személyileg a magyar városok országos szövetsége jelöl ki. Az ilyen módon örökbefogadott író vagy művész részére a város költségvetésében szereplő és kulturális célokat szolgáló költségvetési tételből az V-ik fizetési osztálynak megfelelő járadék biztosított.

Amennyiben a költségvetés erre nem adna módot, úgy a Magyar Városok Országos Szövetségének, valamint a Művészeti Tanács és az író szövetséggel egyetértésében kérjük a Belügyminisztert, hogy a költségvetésbe pótlólag engedélyezze ennek a tételnek utólagos alkalmazását.

A nyomorgó magyar író és művész társadalom megsegítése a nemzeti kultúra szempontjából egyetemes társadalmi feladat. Nyíregyháza város közönsége sem maradhat el ettől az országos mozgalomtól és vállalnunk kell az ország többi városaival egyetemben azt a csekély terhet, amellyel a magyar Helikonhoz tartozó értékeket megmenthetjük.

Szabolcs vármegye Nemzeti Bizottsága számít a demokratikus közvéleményre és a koalíció pártjaihoz tartozó képviselőtestület emelkedettségére, hogy a jelen javaslatot elfogadja és az országos mozgalomhoz hasonlóan egy író, vagy művészt örökbe fogad. Mellékelten ismertetjük a Magyar Helikon leírását.

Nyíregyháza, 1946. évi november hó 20.

Szabolcs Vármegye Nemzeti Bizottsága”

(SzSzBMLt. V.B. 77. VII. 223/1946)

A mozgalmat a Magyar Művészeti Tanács is támogatta:

„Tárgy: Vásárlások és segélyek közlése

Hivatkozással a 10.210/1945. M.E. sz. rendelet 3.§-ának 3. bekezdésére, ...hó 10-én hozott határozata alapján a Magyar Művészeti Tanács arra kéri Címedet, hogy művészi tárgyak (kép, szobor stb.) vásárlásáról az alkotó művész nevének, a mű címének és tárgyának (olajfestmény, pasztell, bronz, márvány stb.) és vételárának feltüntetésével Tanácsunkat a jövőben minden esetben értesíteni szíveskedjék. Ilyen értesítést kérünk akkor is, ha Címed műtárgy vásárlása nélkül részesít képző- vagy iparművészeket segélyezésében, vagy ösztöndíjban.

A kért adatokra nyilvántartási és szociális szempontból van Tanácsunknak szüksége.

Tisztelettel: Magyar Művészeti Tanács

Szőnyi Kálmán s.k. ü.v. titkár”

(SzSzBMLt. V.B. 77. VII. 223/1946)

A Magyar Helikon készségét tükrözi az alábbi dokumentum. Különösen érdekes az utolsó bekezdés része „az örökbefogadás természetesen nem jelent semmiféle kényszert”.

„A Magyar Helikon leírása

A magyar író anyagi megsegítése ma sokkal több, mint szociális tett. A magyar író és művész anyagi megsegítése nemzetmentés. Aki leveszi az író és művész válláról a megélhetés mindennapi terhét, az a magyar nép jövőjét készíti elő.

Kezdetlenségünkben sokat tettünk azért, hogy hírünket bemocskoljuk a világ előtt, most meg kell tennünk mindent, hogy visszatérhessünk a kultúrnépek sorába. Ennek a megtérésnek egyetlen útja van, a kultúra útja. A fegyvernek, melyet idegen érdek parancsolt reánk, ki kellett esnie a kezünkből, a tollat még felemelhetjük, kultúránkkal még csatát nyerhetünk.

A Magyar Helikon mozgalom célja, hogy minden magyar város, melynek lakossága a tízezer lélekszámot elérte, adoptál egy magyar író, vagy művészt.

A jelentkező város a Magyar Helikon városa nevet kapja. Az örökbefogadó városok összessége a Magyar Helikon, az örökbefogadott írók a magyar helikon írói, a helikonisták. Az örökbefogadó városnak köteleznie kell magát arra, hogy a költségvetést egyszer s mindenkorra megterheli az életjáradék összegével, melyet az állami V. fizetési osztály javadalma szerint kellene megállapítani.

Az örökbefogadás vagy egész életre szól, vagy szociális szempontot véve alapul megszűnik akkor, ha a Magyar Helikon Igazgatótanácsának megállapítása szerint az író jövedelme vagy vagyoni állapota bizonyos határt elér. Amíg Magyarországon küszködő író és művész él, nem lenne igazságos, hogy ez az adomány bárki számára pusztá felesleget jelentene. Elveszti járandóságát az az író is, akit a bíróság aljas indokból elkövetett bűncselekmény, vagy a demokrácia védelméről szóló törvény súlyos megsértése miatt jogerősen elítél.

Az örökbefogadott író az anyaváros közgyűlése ünnepélyesen beiktatja a helikoni tagságba. Az installáció a város nagy irodalmi és társadalmi eseménye, amelyen a Székes város, a Városok Szövetsége és az Író szövetség képviselője is megjelenik. Minden helikon kezdőoldalának közepén a város neve áll, a másik oldalon az író nevét és az évszámot viseli, az érem a tagsággal íróról íróra öröklődik. A régi név alá mindig az új név kerül.

Az örökbefogadott író az adoptálást írásbeli nyilatkozattal fogadja el, melyben kötelezi magát arra, hogy az irodalom hagyományait soha sem hagyja cserben és emberi magatartásával mindenkor a magyar nép és a demokrácia ügyét fogja szolgálni. Az örökbefogadott író vagy művész az anyaváros szellemi életében lehetőségeihez képest tevékenyen részt vesz (felolvasások, kiállítások rendezése stb.). Az örökbefogadás természetesen nem jelent semmiféle kényszert, mindazonáltal esetleg módot kellene nyújtani arra, hogy huzamos meddőség vagy színvonal rohamos süllyedése esetén felvethető legyen az érdemtelenség kérdése.”

(SzSzBMLt. V.B. 77. VII. 223/1946)

Nyíregyháza reflexióit tükrözi az alábbi jegyzőkönyv:

V. B. 77. VII 223/1946

K i v o n a t .

Nyíregyháza megyei város képviselőtestületének 1947. január 31. napján tartott rendes közgyűlési jegyzőkönyvéből.

Kgy: 13/1947 K: 19728/1946.

Tárgyalta a képviselőtestület a magyar írók és művészek anyagi megsegítésére Helikon-mozgalom megszervezését.

H a t á r o z a t .

Nyíregyháza megyei város képviselőtestülete a polgármester és a szakosztályok javaslata alapján a magyar írók és művészek anyagi megsegítésére, valamint a magyar kultúra előbbrevitelére az országos kulturéletbe való bekapcsolódás céljából Nyíregyháza megyei város az 1947-48 évi költségvetés kezdetétől számítottnan egy magyar író, vagy magyar művészt a VI. fiz. oszt. 3. fokozatának megfelelő összegig állandó jellegű életjáradékban önhajtja részesíteni.

Ezzel Nyíregyháza megyei város a Helikon-mozgalom alapszabályainak megfelelően a "Magyar Helikon" városa nevet kapja. A város képviselőtestülete jogot formál ahhoz, hogy szabadon választhassa ki azt az író, vagy művészt, akinek részére az életjáradékot folyósítani kívánja. Elsősorban nyíregyházi és szabolcsvármegyei származású, vagy legalább is ezeken a helyeken tartózkodó olyan író, vagy művész jöhet számításba, aki a helyi kulturális életnek tevékeny részese, vagy akiről remélhető, hogy a helyi kultúra aktív munkásává lesz. A járadékban részesülő író, vagy művész írásbeli nyilatkozattal kötelezi magát arra, hogy a járadék szolgáltatását elfogadja és az irodalom hagyományairól, valamint a művészet útjáról nem tér le. Ebbeli magatartásával pedig mindenkor a magyar nép és a demokrácia ügyét fogja szolgálni. Csakis népi szellemű író, vagy művész részesülhet járadékban.

A járadék folyósítása egész életre szól azzal a megszorítással, hogy ha a járadékos vagyoni állapotában lényegesen javulás áll be, a város a járadék folyósítását beszünteti. Az így beszüntetett járadékot az új járadékos író, vagy művész részére folyósítja a város.

Az az író, vagy művész, akit a bíróság közönséges bűncselekmények miatt, vagy a demokrácia védelméről szóló törvény súlyos megsértése miatt elítéli, elveszti életjáradékát.

Az életjáradékos író, vagy művész az anyaváros szellemi életében lehetőséghez képest résztvesz. Azt az író, vagy művészt, aki részére a város járadékot folyósítani akarja a közgyűlés ünnepélyesen iktatja be a Helikon-tagságba.

Miről polgármester az iratokkal helen határozaton értesítettik.

Kelt, mint fent.

J e g y z t e :

Stin

tanácsnok.

2. kép / Fig. 2

„Kivonat.

Nyíregyháza megyei város képviselőtestületének 1947. január 31. napján tartott rendes közgyűlési jegyzőkönyvéből.

Kgy: 13/1947 K: 19728/1946.

Tárgyalta a képviselőtestület a magyar írók és művészek anyagi megsegítésére Helikon-mozgalom megszervezését.

Határozat.

Nyíregyháza megyei város képviselőtestülete, a polgármester és a szakosztályok javaslata alapján a magyar írók és művészek anyagi megsegítésére, valamint a magyar kultúra előbbrevitelére az országos kulturéletbe való bekapcsolódás céljából Nyíregyháza megyei város az 1947-48 évi

költségvetés kezdetétől számítottan egy magyar író vagy magyar művészt a VI. fiz. oszt. 3. fokozatának megfelelő összegig állandó jellegű életjáradékban óhajtja részesíteni.

Ezzel Nyíregyháza megyei város, a Helikon-mozgalom alapszabályainak megfelelően a „Magyar Helikon” városa nevet kapja. A város képviselőtestülete jogot formál ahhoz, hogy szabadon választhassa ki azt az író vagy művészt, akinek részére az életjáradékot folyósítani kívánja. Elsősorban nyíregyházi és szabolcsvármegyei származású vagy legalább is ezeken a helyeken tartózkodó olyan író, vagy művész jöhet számításba, aki a helyi kulturális életnek tevékeny részese, vagy akiről remélhető, hogy a helyi kultúra aktív munkásává lesz. A járadékban részesülő író, vagy művész írásbeli nyilatkozattal kötelezi magát arra, hogy a járadék szolgáltatását elfogadja és az irodalom hagyományairól, valamint a művészet útjáról nem tér le. Ebbeli magatartásával pedig mindenkor a magyar nép és a demokrácia ügyét fogja szolgálni. Csakis népi szellemű író, vagy művész részesülhet járadékban.

A járadék folyósítása egész életre szól azzal a megszorítással, hogy ha a járadékos vagyoni állapotában lényegesen javulás áll be, a város a járadék folyósítását beszünteti. Az így beszüntetett járadékot az új járadékos író, vagy művész részére folyósítja a város.

Az az író, vagy művész, akit a bíróság közönséges bűncselekmények miatt, vagy a demokrácia védelméről szóló törvény súlyos megsértése miatt elítéli, elveszti életjáradékát.

Az életjáradékos író, vagy művész az anyaváros szellemi életében lehetőséghez képest részt vesz. Azt az író, vagy művészt, aki részére a város járadékát folyósítani akarja a közgyűlés ünnepélyesen iktatja be a Helikon-tagságba.

Miről polgármester az iratokkal jelen határozaton értesítetik.

Kelt, mint fent.

Jegyezte:

tanácsnok.” (SzSzBMLt. V.B. 77. VII. 223/1946)

Egy érdekes határozat – a fentiek – következményeként Nyíregyháza a Magyar Helikon városa lett. 1946-ban!

A vármegye és a város együttműködése nem volt zökkenőmentes, erre áll itt két bizonyíték:

„Szabolcsvármegye főispánja.

2508/1946.sz.

Tárgy: Rákos Sándor író kérelme

Mell: 1 drb.

Polgármester Úrnak,

Helyben.

Rákos Sándor író budapesti lakos hozzám intézett levelét, a magyar művészek és írók városok általi örökbefogadásával kapcsolatosan azzal küldöm meg Polgármester Úrnak, hogy mielőtt a város képviselőtestülete hasonló tárgyban állást foglalna, szíveskedjék a levélben foglaltakat vizsgálat tárgyává tenni s azután véleményével ellátva azt hozzám visszaszármasztatni.

Nyíregyháza, 1946. december 10-én.

Tomasovszky Mihály

Főispán” (SzSzBMLt. V.B. 77. VII. 223/1946)

„Nyíregyházi megyei város polgármesteri hivatalától.

Városháza emelet 7.

Előadó: dr. Rác Géza tanácsnok.

K: 20422/1946

Tárgy: Rákos Sándor író kérelme

Hiv.szám: 2508/1946

Mell: 1. drb.

Főispán úr!

Rákos Sándor író kérelmének visszaterjesztése mellett jelentem, hogy a város képviselőtestülete egy művész örökbefogadása, illetve támogatására tett javaslatomat az 1947–48 évi költségvetés tárgyalása során elvetette, így kérelmező ez idő szerint tárgyalanná vált.

Nyíregyháza, 1947 szeptember 5.

A kiadvány hitelül:

Fazekas János s.k.

polgármester

Kiadó:

Komjáthyé”

Irodalom

KOROKNAY 1971.

Koroknay Gyula: Nyíregyháza művészettörténeti emlékei. Nyíregyházi kiskönyvtár 6. Szabolcs M. Lapkiadó, Nyíregyháza 1971.

PAPP D. Tibor

esztéta

Data on the history of the Free School of Art of Nyíregyháza

The effort that created the Free School of Art, a local helicon of the cultivation of art soon after the cataclysm of war is remarkable. The sources prove that the town believed in its future. It recruited talented young people from local sources and supported them as far as it could afford.

Tibor PAPP D.

aesthetician

